

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

Дмитро Миколайович СТЕЧЕНКО,
доктор економічних наук, професор,
професор кафедри міжнародної економіки
Національного технічного університету України
“Київський політехнічний інститут”,
Sdm37@yandex.ru,

Ірина Юрїївна ВОРОНКОВА,
аспірант Національного технічного університету України
“Київський політехнічний інститут”,
ivor2412@gmail.com

УДК: 336+338.242 (477)

ДІАГНОСТИКА КЛАСТЕРНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ВИДАВНИЧО-ПОЛІГРАФІЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Окреслено загальні засади кластероутворення, виокремлено визначення поняття “кластер” за М. Портером. Висвітлено сучасний стан і закономірні тенденції розвитку взаємодії видавничо-поліграфічних підприємств, виділено основні процеси їх виробничого циклу. Сформовано блок-схему взаємодії компонентних складових кластероутворення видавничо-поліграфічних підприємств. На підставі системно-структурного аналізу визначено виробничо-технологічні зв'язки та компонентно-функціональні складові потенційного кластера взаємодіючих видавничо-поліграфічних підприємств. Розглядається синергетичний ефект кластероутворення як можливий результат кооперації організаційних одиниць та створення доданої вартості ланцюга виробництва. Зазначено, що успіх інноваційного розвитку взаємодіючих підприємств залежить від удосконалення інституційного середовища та формування інституційних структур. Охарактеризовано формування механізму функціонального регулювання кластерної взаємодії видавничо-поліграфічних підприємств, що має

відбуватися за допомогою Координаційної ради, створеної на рівні базових складових кластера та дієвої державної підтримки.

Ключові слова: видавничо-поліграфічні підприємства, взаємодія підприємств, кластероутворення, кластер, інфраструктура інноваційної діяльності, інноваційний розвиток.

Кластерна взаємодія підприємств проявляється у специфічній формі організації бізнеса. Поняття “кластер” було введено американським вченим М. Портером при дослідженні проблем конкуренції органічно взаємозв’язаних видів господарської діяльності. Він визначає кластер “... як географічно обмежену групу компаній, постачальників, провайдерів послуг і асоційованих інститутів відповідної сфери, зв’язаних взаємовідносинами різних типів” [1, с. 109]. І далі зазначається так: “... відповідні зовнішні ефекти в сфері знань, що стосуються інновацій та ефективності, повинні бути найсильнішими в кластері і серед зв’язаних галузей. Отже, спеціалізація в кластерах, а не галузях *per se* (як таких) повинна вести до більш високої ефективності [1, с. 110].

У фаховій вітчизняній та зарубіжній літературі представлені окремі теоретико-методологічні аспекти утворення та розвитку кластерів. Розкриття їх історичних передумов виникнення та визначення поняття “кластер” в економіці було започатковано в наукових дослідженнях зарубіжних вчених: І. Дахмена, Р. Коуза, П. Кругмана, Е. Лімера, А. Маршала, Л. Матсона, Ф. Перу, В. Прайса, Д. Солье, І. Толенадо, Й. Шумпетера та ін. У вітчизняній літературі питання створення кластерів відображені у працях Д. О. Баюри, З. С. Варналія, М. П. Войнаренка, Н. Н. Волкової, В. Г. Герасимчука, О. Є. Кузьміна, О. А. Мазура, Б. Є. Патона, С. І. Соколенка, Т. В. Сахно, Л. І. Федулової та інших.

За економічною природою і функціональними ознаками можна виділити три групи кластерів, яким властиві відмінності у комбінуванні виробничих, технологічних, комерційних та інших зв’язків:

— місцеві кластери, що обслуговують місцеві ринки і не піддаються впливу конкуренції між регіонами. Їх функціонування і розвиток зумовлені місцевими потребами та умовами життєдіяльності;

— кластери, орієнтовані на експорт продукції за межі регіону, або торговельні (зовнішньоорієнтовані). Вони формуються на засадах переважно інтелектуального капіталу та новітніх технологій;

— кластери, що виникли на використанні природних ресурсів (ресурсні кластери), зокрема корисних копалин, земельних, лісових, водних, інформаційних, інтелектуальних (нанотехнологічні кластери) та інших ресурсів.

Якість створення і забезпечення ефективного функціонування кластерів значною мірою залежить від розширення і деталізації офіційної статистичної інформації, необхідної для оцінки стану міжгалузевих зв’язків та структурних утворень. Для проведення ефективної кластерної політики в Україні необхідно розширити права регіональних і місцевих владних структур щодо податкової і бюджетної діяльності та їх регулювання.

Діагностика кластерної взаємодії видавничо-поліграфічних підприємств на засадах синергетичного підходу позначає новий напрям міждисциплінарних наукових досліджень, у якому методи, розроблені в одних сферах знань, застосовуються в інших [2, с. 39]. Свідоме перенесення здобутих знань в інші сфери сприяє не лише пошуку нових видів продукції, а й заощадження витрат на розвиток їх виробництва.

Видавничо-поліграфічні підприємства України характеризуються різноманітністю технологічних процесів та типів видань [3, с. 15–37]. Забезпечення потреб суспільства друкованою продукцією залежить від наукового, інформаційного та якісного рівня її виконання. Початок ХХІ ст. характеризується інтенсивним розвитком трьох напрямків друку: плоский офсетний, флексографічний та цифровий. Основні процеси виробничого циклу видавничо-поліграфічних підприємств за всіма напрямками можна представити у вигляді загальної логіко-структурної блок-схеми (рис. 1).

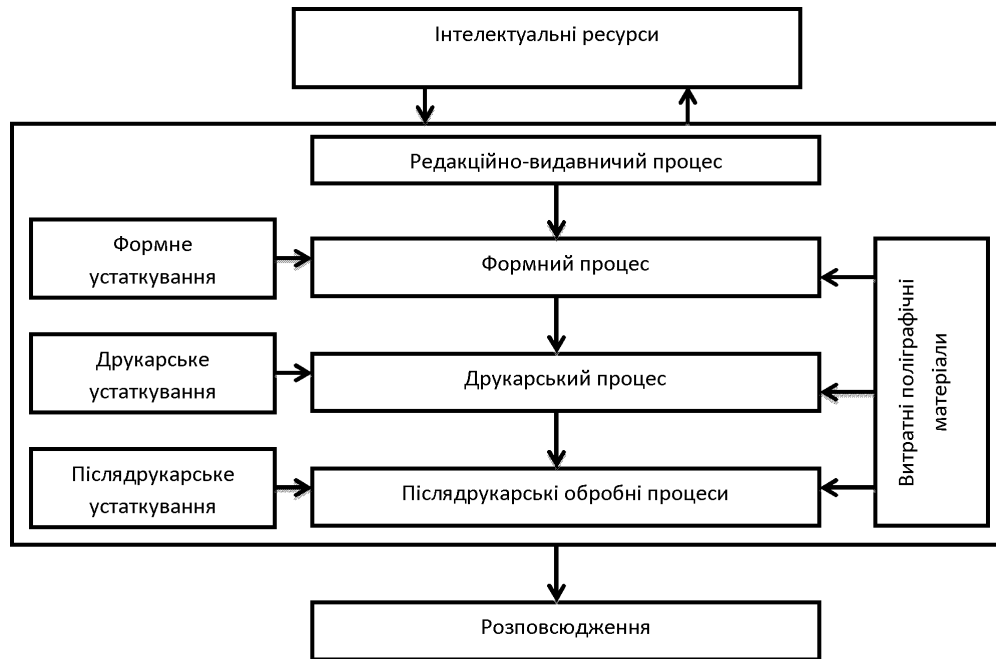

Рис. 1. Блок-схема основних процесів виробничого циклу видавничо-поліграфічних підприємств

Примітка: розроблено авторами.

Видавничо-поліграфічні підприємства характеризуються взаємодією з навколишнім середовищем, стохастичністю поведінки, взаємозв'язком та взаємозумовленістю складових структурних елементів. Система на всіх рівнях виконує функцію сприйняття, перенесення та відтворення інформації в помножувальному вигляді.

Кластер взаємодіючих підприємств складається з мережі постачальників, пов'язаних один з одним при формуванні доданої вартості ланцюга виробництва. Проілюструємо це висловлювання на прикладі договірних відносин видавничо-поліграфічного комплексу "Політехніка" НТУУ "КПІ" за 2013–2014 рр. з постачальниками. Дослідження показало, що для забезпечення виробничого процесу протягом року виникає потреба у придбанні необхідних матеріалів, обладнання та послуг (табл. 1). Формування та реалізацію державної видавничо-поліграфічної політики забезпечує Державний комітет телебачення і радіомовлення України (Держкомтелерадіо).

Таблиця 1

**Функції компонентних складових кластероутворюючих
видавничо-поліграфічних підприємств**

Компонентні складові	Функції
Виробники видавничих засобів праці	Комп'ютери. Принтери
Допоміжні підприємства поліграфічного виробництва	Послуги з технічного обслуговування та ремонту різografів, машин для оброблення паперу та картону, клейової машини та ін.
Поліграфічні машинобудівні заводи	Друкарська машина трафаретного типу (цифровий дуплікатор Riso EZ201)
Навчальні заклади	Кваліфікований персонал
Науково-дослідні інститути	Послуги з надання міжнародних стандартних номерів книг (ISBN). Науково-методичні розробки. Нормативно-технічна документація
Обслуговуючі підприємства	Миючі та чистячі засоби виробничого та побутового призначення. Монтаж пожежної сигналізації. Обслуговування та супроводження автоматизованої системи бухгалтерського обліку. Організація участі у виставках. Створення кабельної системи комп'ютерної мережі. Транспортні послуги
Підприємства з виробництва оборотних засобів поліграфії	Витратні матеріали для оргтехніки. Допоміжні хімічні засоби для поліграфічного виробництва (засіб для чистки офсетних пластин, корегуючий олівець для офсетних пластин, проявник для офсетних пластин та ін.). Запасні частини до кольорових принтерів, паперорізального устаткування, різografів. Комплектуючі до друкарських офсетних машин ADAST. Майстер-плівка. Палітурні матеріали: бумвініл, каптал, марля; клей палітурний, ПВА; проволока, дріт поліграфічний. Папір і картон оброблені.

Продовження табл. 1

	Послуги з виготовлення фотоформ, пластини офсетні друкарські, плівка до лазерного принтера АЗ, плівка для миттєвого друку; фотопластинки й фотоплівки, фотохімікати та фотографічні незмішані речовини (фотоформи). Фарби: друкарська чорна, офсетна, для різнографів, лаки та пов'язана з ними продукція; барвники художні, чорнила. Фольга для поліграфії
--	---

Грунтуючись на даних з табл. 1, компонентну модель кластера на основі видавничо-поліграфічних підприємств можна подати такою схемою (рис. 2).

Кластерний підхід як новий інструмент організації інноваційного розвитку взаємодіючих підприємств може сприяти зняттю бар'єрів у системному впорядкуванню міжгалузевих і міжсекторіальних економічних зв'язків та децентралізації економічної політики до регіонального рівня. Успіх організації інноваційного розвитку взаємодіючих підприємств на засадах кластероутворення буде залежати від подальшого удосконалення інституційного середовища та формування інституційних структур. У числі цих умов важлива державна підтримка кластерних ініціатив, спрямованих на досягнення результативної корпорації організацій-постачальників устаткування, комплектуючих, спеціалізованих виробничих і сервісних послуг, науково-дослідних і освітніх установ у межах територіально-виробничих кластерів [4].

Ринкову взаємодію видавничо-поліграфічних підприємств можна розглядати як відкриту економічну систему, що самоорганізується, з широкою мережею прямих і зворотних зв'язків між попитом та пропозицією (коли йдеться про ціноутворення), між постачальниками і споживачами (при обміні), між фірмами (при конкуренції і кооперації виробництва). На видавничо-поліграфічних підприємствах синергетичний ефект має неоднаковий рівень прояву, так як окремі організаційні одиниці не прагнуть до кооперації, тим самим послаблюючи свою конкурентоспроможність.

Кластерна взаємодія супроводжується процесами централізації, що дає можливість краще використовувати синергію за рахунок масштабної переваги, проте при цьому не забезпечує швидкої віддачі. Розмежовані організації мають можливості швидко приймати рішення, але не можуть повністю скористатися синергетичним ефектом. Отже, пошук оптимальних варіантів взаємодії підприємств потребує науково-методичної діагностики з метою узгодження їх стратегічних завдань та оптимальної реалізації створених цінностей.

Досягнення внутрішньої динаміки кластероутворення можливе за наявності великої кількості учасників, що забезпечать формування та існування постійно виникаючих зв'язків між гнучкими фірмами малого бізнесу та великими постачальниками ресурсів. В Україні сформована

структура підтримки підприємництва на національному рівні, яку складають:

- Державний комітет України з питань регуляторної політики і підприємництва (Державна регуляторна служба України);
- Торгово-промислова палата України;
- Український союз промисловців і підприємців;
- Український фонд підтримки підприємництва;
- Союз підприємців малих, середніх та приватизованих підприємств України;
- Союз орендарів і підприємців України тощо.

Розвиток видавничої справи та розповсюдження друкованих видань в Україні відбувається за сприяння Української асоціації видавців та книгорозповсюджувачів [5]. Пріоритетними напрямками її діяльності є:

- сприяння практичному здійсненню загальнодержавних, регіональних, місцевих та міжнародних програм, спрямованих на покращення соціально-економічного становища книговидавництва в Україні;
- поліпшення матеріального становища працівників видавничої та книгорозповсюджувальної сфер діяльності;
- сприяння реалізації науково-освітніх програм удосконалення видавничої та книгорозповсюджувальної справи;
- сприяння реалізації програм національно-культурного розвитку;
- надання допомоги талановитій творчій молоді;
- сприяння охороні та збереженню культурної спадщини, історико-культурного середовища, пам'яток історії та культури;
- надання допомоги у розвитку інформаційного забезпечення та обміну членів Асоціації.

Отже, необхідні елементи інфраструктури системної підтримки підприємництва в Україні створені. Однак їх функціонування відбувається нерівномірно. Назріла необхідність створення координаційних рад на рівні взаємодіючих підприємств. Їхнім завданням є формування механізму функціонального регулювання кластерної взаємодії підприємств, зокрема: розробка програми кластероутворення, яка складається з визначення мети і завдань кластера, складу і рівнів інтеграції його учасників. Такі структури можуть надавати послуги на комерційній основі. Активна державна політика щодо підтримки розвитку інфраструктури інноваційної діяльності підприємств надасть кластеру сталості та зробить його невразливим до зовнішніх чинників.

У результаті проведених теоретичних і практичних досліджень було встановлено, що розвиток видавничо-поліграфічних підприємств в Україні можливий за умов формування і розвитку інфраструктури інноваційної діяльності, а саме кластероутворення. Взаємодія видавничо-поліграфічних підприємств з зовнішнім середовищем як кластером тісно пов'язана з формуванням механізму функціонального регулювання за допомогою Координаційної ради, створеної на рівні підприємств — базових складових кластера, яка діє за активної державної підтримки. Подальші дослідження мають бути спрямовані на стратегічне передбачення інноваційного розвитку державно-приватного партнерства видавничо-поліграфічних підприємств в Україні.

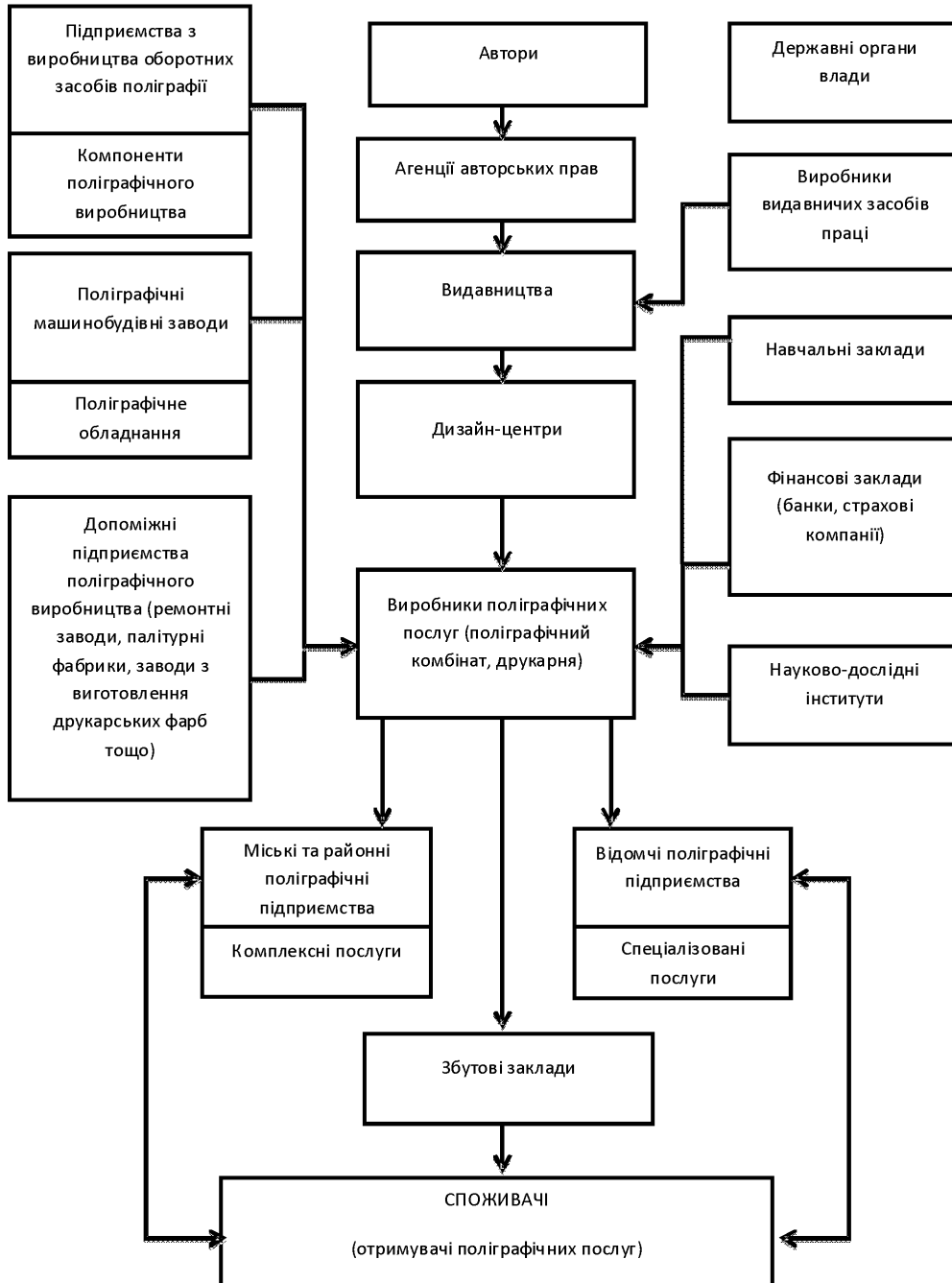

Рис. 2. Принципова схема компонентних складових кластероутворення видавничо-поліграфічних підприємств

Примітка: розроблено авторами.

Список використаних джерел

1. Портер, М. Е. Экономическое развитие регионов [Текст] / М. Е. Портер // Пространственная экономика. — 2007. — № 1. — С. 109–110.
2. Поплавська, Ж. В. Синергізм в економіці [Текст] / Ж. В. Поплавська // Вісник НАН України. — 2001. — № 5. — С. 39–42.
3. Величко, О. М. Опрацювання інформаційного потоку взаємодією елементів друкарського контакту [Текст] : монограф. / О. М. Величко. — К. : Київський університет, 2005. — 264 с.
4. Реализация кластерной политики [Электронный ресурс] / Министерство экономического развития Российской Федерации. — URL : <http://economy.gov.ru/minec/activity/sections/innovations/politic>.
5. Українська асоціація видавців та книгорозповсюджувачів [Електронний ресурс] / Портал української книжкової індустрії, новини та події книжкового ринку, книги, видавництва та книжкові магазини України — UABooks.info. — URL : http://uabooks.info/ua/ukrainian_association_publishers.

Надійшла до редакції 02.07.2015

Стеченко Д. М., Воронкова І. Ю. Діагностика кластерного взаємодіяння видавничо-поліграфічних підприємств України

Очерчены общие принципы кластерообразования, выделено определение понятия “кластер” по М. Портеру. Освещены современное состояние и закономерные тенденции развития взаимодействия издательско-полиграфических предприятий, выделены основные процессы их производственного цикла. Сформирована блок-схема взаимодействия компонентных составляющих кластерообразования издательско-полиграфических предприятий. На основании системно-структурного анализа определены производственно-технологические связи и компонентно-функциональные составляющие потенциального кластера взаимодействующих издательско-полиграфических предприятий. Рассматривается синергетический эффект кластерообразования как возможный результат кооперации организационных единиц и создания добавленной стоимости цепи производств. Отмечено, что успех инновационного развития взаимодействующих предприятий зависит от совершенствования институциональной среды и формирования институциональных структур. Охарактеризовано формирование механизма функционального регулирования кластерного взаимодействия издательско-полиграфических предприятий, которое должно происходить с помощью Координационного совета, созданного на уровне базовых составляющих кластера и действенной активной государственной поддержки.

Ключевые слова: *издательско-полиграфические предприятия, взаимодействие предприятий, кластерообразование, кластер, инфраструктура инновационной деятельности, инновационное развитие.*

Stechenko, D. M.; Voronkova, I. Yu. Exploration of the Cluster's Interaction between Publishing and Printing Enterprises in Ukraine

General principles of clusters' formation were outlined and the definition of the "cluster" singled out by M. Porter. Modern state and trends of natural interaction of publishing and printing companies, and the main processes of their production cycle highlighted. The flowchart of interaction components which illustrates cluster formation of publishing and printing companies was developed. Based on systematically-structural analysis, the process of production-technological communications and component-functional elements of potential cluster interactions of publishing and printing companies defined. Cluster formation considered as a synergistic effect and possible result of cooperation of organisational units and added value of production chain. It was defined that the interaction success of innovative enterprises depends on improving of the institutional environment and institutional structures. Described an improvement mechanism of cluster interaction of publishing and printing companies, which should take place by means of the Coordinating Council and which established at the level of fundamental components of the cluster, with the State's effective and active support.

Keywords: *publishing and printing enterprises, enterprises interaction, cluster formation, clustering, cluster, infrastructure, innovation, innovative development.*

